

Nota Klimaatadaptatie

Samenwerken aan een klimaatbestendige gemeente
Raalte

Oktober 2021

Gemeente Raalte

Voorwoord

Samenwerken aan een klimaatbestendige gemeente Raalte

De gemeente Raalte maakt werk van het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering. Hoewel de aanleiding minder gunstig is, presenteer ik met trots de nota Klimaatadaptatie voor onze gemeente. Deze nota biedt een handelingsperspectief waarbij in gezamenlijkheid wordt gewerkt aan een klimaatbestendige gemeente Raalte. Hiermee geven wij invulling aan onze Omgevingsvisie "Horizon gemeente Raalte 2040".

In toenemende mate zien wij de gevolgen van klimaatverandering. Zeer recent de grote wateroverlast in de provincie Limburg die in een schril contrast staat met de zomers van de afgelopen jaren die uitgesproken warm en droog waren. Ook in Raalte kennen wij de gevolgen van wateroverlast, hitte en droogte. Onze inwoners, (agrarische) ondernemers en organisatoren van evenementen kunnen hierover meepraten.

Ervaringen uit het verleden hebben wij verbonden met de data die zijn ontwikkeld op het gebied van klimaat. We zetten stappen om zowel publiek en privaat terrein aan te passen om de gevolgen van klimaatverandering op te vangen. Hiermee willen wij wateroverlast voorkomen, droogte tegengaan door regenwater langer vast te houden en het hittegevoel verminderen. We kiezen voor vergroening. Groen zorgt niet alleen voor een koelere omgeving en een betere opvang van regenwater, maar draagt ook bij aan een mooiere, leefbare omgeving met een grotere biodiversiteit.

De kansen die er liggen pakken wij op en integreren wij met andere (beleids-)opgaven om de leefomgeving toekomstbestendig te maken. In regionaal verband werken wij samen in de werkregio Rivus (8 gemeenten, waterschap en provincie). Met onze inwoners en ondernemers willen wij gezamenlijk aan de slag en bouwen o.a. voort op de afkoppelsubsidie die is opgenomen in het onlangs vastgestelde GRP. Met dit alles plaatsen wij onze opgaven op het gebied van klimaatadaptatie hoog op de agenda. We beseffen ons dat niet alles kan of hoeft te worden opgelost. In bepaalde situaties zullen wij ons gedrag moeten aanpassen waarbij gevraagd wordt om de gevolgen van klimaatverandering te accepteren.

We staan samen aan de lat voor deze opgave. Inwoners, ondernemers, maatschappelijk partners en de gemeente hebben hierin een rol. In onze communicatie onderstrepen we dat. Van harte nodig ik iedereen uit om mee te doen!

Veel dank aan iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan het tot stand komen van dit nieuwe beleid. Met groot vertrouwen zie ik uit naar een mooie samenwerking voor een klimaatbestendige gemeente Raalte.

Jacques van Loevezijn,

Wethouder gemeente Raalte

Oktober 2021

Samenvatting

Het klimaat verandert. Dat hebben we in de droge en hete zomers van 2018, 2019 en 2020 allemaal ervaren. Door verandering in klimaat ervaren we ook vaker heftige regenbuien, waarbij de afvoer van het regenwater voor problemen kan zorgen. Dit soort extremen (droogte, wateroverlast en hitte) vragen om aanpassingen van ons gedrag, gebouwen en buitenruimte. Aanpassingen en waar nodig de acceptatie van risico's en/of overlast noemen we 'klimaatadaptatie'.

Het doel van de nota klimaatadaptatie is om een eerste stap te zetten in het klimaatbestendig maken van Raalte. Dat betekent dat de risico's op schade en overlast acceptabel zijn. Overeenkomstig de afspraken in het Deltaprogramma is het streven dat de huidige en verwachte knelpunten in 2050 zijn opgelost.

In onder andere de Omgevingsvisie en het Gemeentelijk Riolerings Plan (GRP) zijn al ambities over klimaatadaptatie opgenomen. De ambities zijn verder in voorliggende nota uitgewerkt voor de bestaande bebouwde omgeving.

De **ambities** voor de gemeente Raalte zijn:

- Tijdens hitte biedt de bebouwde omgeving een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving;
- Langdurige droogte leidt niet tot structurele schade aan bebouwing, funderingen, wegen, groen, water en vitale en kwetsbare functies;
- Hevige neerslag leidt niet tot schade aan gebouwen, infrastructuur en voorzieningen; vitale functies en voorzieningen blijven beschikbaar.

Doelstellingen en maatregelen om wateroverlast te voorkomen en droogte tegen te gaan door regenwater langer vast te houden, zijn opgenomen in het onlangs vastgestelde GRP. Raalte kiest er ook voor tussen de bebouwing verder te vergroenen. Dit leidt niet alleen tot een koelere omgeving en een betere opvang van regenwater, maar leidt ook tot een mooiere en meer leefbare omgeving met een grotere biodiversiteit. We doen dit samen met onze inwoners, bedrijven en andere partners.

Bij de uitvoering van de klimaatadaptatie in de gemeente Raalte worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Regionaal werken op onderdelen waar dat meerwaarde heeft;
- Integraal werken waardoor de samenhang met andere beleidsthema's actief wordt gezocht.

Hieronder wordt achtereenvolgens beschreven:

- Hoe regionaal wordt samengewerkt;
- Wat de gemeente Raalte al heeft gedaan;
- Wat de gemeente Raalte nog gaat doen;
- Hoe intern de integrale samenwerking wordt vormgegeven.

Regionaal samenwerken

Het regionale werken wordt ingevuld aan de hand van de werkregio RIVUS. Samen met omliggende gemeenten, het waterschap en de provincie worden binnen RIVUS verschillende acties ondernomen. Zo worden er doelstellingen voor nieuwbouw en het landelijk gebied uitgewerkt, regionale projecten geselecteerd en uitgevoerd en worden er hitteplannen opgesteld. Ook wordt samengewerkt om de vitale Infrastructuur (Elektra, ICT en Telecom), weginfrastructuur en drinkwatervoorziening klimaatbestendiger te maken en de mogelijke gevolgen van overstromingen te beperken. De acties zijn opgenomen in het regionale uitvoeringsprogramma van RIVUS.

Uitgevoerde acties Raalte

Binnen de gemeente Raalte lopen er al veel acties. Zoals genoemd is er recentelijk een nieuw GRP vastgesteld, waarin maatregelen staan om wateroverlast en droogte te voorkomen. Daarnaast is er als uitwerking van het GRP een afkoppelsubsidie gerealiseerd die in het najaar van 2021 in werking gaat. In projecten wordt al jaren gewerkt

aan het realiseren van voldoende openbaar groen en het vasthouden van water. Ook worden initiatieven van bewoners en scholen ondersteund om de directe omgeving groener en klimaatbestendiger te maken. Maar er is meer nodig.

Nog uit te voeren acties Raalte

Gewerkt zal worden aan het optimaliseren van de afkoppelsubsidie en de communicatiestrategie waardoor de effectiviteit toeneemt op basis van opgedane ervaringen en nieuwe inzichten. Bij alle inrichtingsprojecten neemt de gemeente het initiatief om tot een klimaatbestendige uitvoering te komen.

Interne samenwerking

Het integraal werken wordt in Raalte ingevuld door via een integrale aanpak de opgave op te pakken binnen alle domeinen van de gemeentelijke organisatie. De ambities worden uitgewerkt in doelen en benodigde inspanningen en worden opgenomen in diverse plannen van de gemeente. Via deze werkwijze wordt de aanpak van klimaatadaptatie in de organisatie geborgd.

De aansturing en coördinatie van het thema klimaatadaptatie vindt plaats door de kwartiermaker. De kwartiermaker houdt onder andere overzicht over alle activiteiten en heeft hier regelmatig contact over met de domeinen. Daarnaast bewaakt de kwartiermaker de uitwerking en implementatie van de ambities in afzonderlijke beleidsplannen, initieert hij/zij de acties uit deze nota, bewaakt de voortgang, verzorgt de voortgangsrapportage en coördineert de regionale samenwerking. De kwartiermaker is tevens het eerste aanspreekpunt voor het bestuur en voor externe stakeholders.

Het streven is dat klimaatadaptatie in een periode van 4 jaar volledig is geïmplementeerd in het beleid en investeringsprogramma van de gemeente. Via de jaarlijkse voortgangsrapportages zal deze ambitie gemonitord worden. Na 2 jaar vindt een tussenevaluatie plaats van de hele werkwijze en organisatie. Omdat de realisatie van klimaatadaptatie niet in 4 jaar wordt bereikt, is ook na 4 jaar inzet van de kwartiermaker nodig.

In onderstaande tabel zijn de kosten voor de aanpak van klimaatadaptatie aangegeven. Het overzicht is opgedeeld in de bijdrage aan de regionale aanpak en de aanpak binnen de gemeente Raalte.

Tabel investeringen klimaatbeleid gemeente Raalte, bedragen x € 1.000

Omschrijving	S/E*	2022	2023	2024	2025
		Begroot	Indicatief		
Kosten					
Regionale klimaatadaptatie					
Reservering cofinanciering regionale uitvoeringsprojecten	E	-	55	55	55
Jaarlijkse bijdrage	E	6,5	6,5	6,5	6,5
Jaarlijkse ureninzet	E	41	41	41	41
Lokale klimaatadaptatie					
Lokale uitvoeringsprojecten	E	MIP	MIP	MIP	MIP
klimaatadaptatiesubsidie	E	200	200	200	200
Klimaatadaptieve schoolpleinen	E	38	38	38	38
Kwartiermaker klimaatadaptatie	S	108	108	108	108
Onderzoek, innovatie en communicatie	E	60	60	60	60
Totaal investering		453,5	508,5	508,5	508,5
Dekking					
Diverse aanwezige posten: uitsplitsing zie paragraaf financiën		-453,5	-258	-258	-258

* S = Structureel

E = Eenmalig

Inhoud

Voorwoord.....	2
Samenvatting	3
Inleiding.....	6
Aanleiding.....	6
Doel	6
Leeswijzer.....	6
Gevolgen klimaatverandering	7
Ambities klimaatadaptatie	8
Hittestress	8
Droogte.....	8
Wateroverlast.....	8
Vergroenen.....	8
Programma klimaatadaptatie	10
Beleidsontwikkeling	10
Inrichtingsmaatregelen	11
Instrumenten.....	11
Processtappen	13
Coördinatie en integrale samenwerking	15
Coördinatie	15
Integrale samenwerking	16
Financiën	19
Bijlage 1 – Huidig beleid	21
Bijlage 2 – Uitvoeringsprogramma RIVUS	22

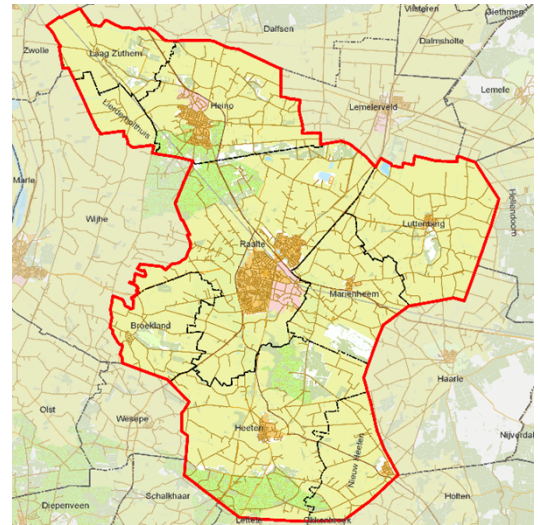
Inleiding

Aanleiding

Het klimaat verandert. Dat hebben we in de droge en hete zomers van 2018, 2019 en 2020 allemaal ervaren.

In deze lange droge periodes was er een tekort aan water om agrarische percelen en tuinen te beregenen en ook de natuur had zwaar onder de droogte te lijden. Er waren zelfs meerdere hittegolven. Door verandering in klimaat ervaren wij ook vaker heftige regenbuien waarbij de afvoer van het regenwater voor problemen kan zorgen. Dit soort extremen (droogte, wateroverlast) vraagt om aanpassingen van ons gedrag, gebouwen en buitenruimte. Aanpassingen en waar nodig de acceptatie van risico's en/of overlast noemen we klimaatadaptatie.

Om de openbare en particuliere ruimte in Nederland klimaatbestendig en water robuust te maken, is het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) ontwikkeld. Het DPRA is een gezamenlijk plan van gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk, dat de aanpak van wateroverlast, hittestress, droogte en de gevolgen van overstromingen versnelt en intensificeert. De uitvoering vindt plaats via werkregio's. De werkregio waar gemeente Raalte deel van uitmaakt is RIVUS. Andere partijen in RIVUS zijn provincie Overijssel, Waterschap Drents Overijsselse Delta en de gemeenten Dalfsen, Deventer, Kampen, Olst-Wijhe, Staphorst, Zwartewaterland en Zwolle. In RIVUS worden regionale klimaat vraagstukken opgepakt. RIVUS zoekt daarbij de samenwerking met andere regionale organen, waarvan de regio Zwolle een zeer belangrijke is. Regio Zwolle is een samenwerkingsverband van 22 gemeenten en 4 provincies die samenwerken aan programma's en trajecten die allemaal een element in zich dragen om te komen tot de delta van de toekomst: een klimaatbestendige, blijvend aantrekkelijke woon- en leefomgeving en een economisch vitale topregio in Nederland. Daarbij wordt de klimaatopgave verbonden aan de groei- en transitieopgave en de opgave om balans en evenwicht te behouden. De regio Zwolle heeft de NOVI status gekregen. Vraagstukken die lokaal spelen of het beste lokaal aangepakt kunnen worden, worden door de gemeente Raalte opgepakt samen met haar inwoners en bedrijven.

De gemeente Raalte. Bron: Wikipedia

Doel

Het doel van de nota klimaatadaptatie is om een eerste stap te zetten in het klimaatbestendig maken van gemeente Raalte. Overeenkomstig de afspraken in het Deltaprogramma is het streven dat de huidige en verwachte knelpunten in 2050 zijn opgelost. Dat betekent dat dan de risico's op schade en overlast acceptabel zijn.

Leeswijzer

De nota klimaatadaptatie bestaat uit verschillende onderdelen. Na de inleiding is er een hoofdstuk gewijd aan de gevolgen van klimaatverandering. Dit verduidelijkt waarom deze nota noodzakelijk is. Vervolgens richt de nota zich op de ambities en uitgangspunten voor klimaatadaptatie. In het hoofdstuk Programma klimaatadaptatie zijn projecten en acties opgenomen die leiden tot een aanpassing van de inrichting of het beleid van de gemeente. Het hoofdstuk Coördinatie en interne samenwerking richt zich op de organisatie van de aanpak binnen de gemeenten. Hierbij gaat het om integrale samenwerking, waarbij wordt aangegeven waar klimaatadaptatie in elk domein belegd kan worden. In het laatste hoofdstuk richt de nota zich op de financiën.

Gevolgen klimaatverandering

In juni 2021 is er op meerdere plekken in Nederland noodweer voorgekomen. Extreme hoeveelheden regen, in combinatie met zware windstoten, hebben onder andere in Leersum en Zuid-Limburg gezorgd voor veel overlast aan huizen, openbaar groen en kabels en leidingen. Maar ook in Raalte is wateroverlast door zware regenval niet onbekend. Zo stonden de straten vol water na zware buien in 2010, 2011 en 2017. In lange droge periodes in 2018, 2019 en 2020 was er een tekort aan water om agrarische percelen en tuinen te beregenen en ook de natuur had zwaar onder de droogte te lijden. Er waren zelfs meerdere hittegolven wat heeft geleid tot gezondheidsklachten en extra sterfgevallen.

Wateroverlast op straat door hevige buien in 2010.
Bron: de Stentor

Door klimaatverandering neemt de kans op weersextremen toe. Niet alleen in de vorm van wateroverlast, maar ook in de vorm van hitte, droogte en overstromingen. Het is van groot belang dat heel Nederland, dus ook de gemeente Raalte, zich aanpast aan deze veranderingen. Als we niets doen kan de schade de komende decennia fors oplopen.

Om de precieze gevolgen van klimaatverandering voor de gemeente Raalte te onderzoeken zijn in 2019 stresstesten uitgevoerd voor hemelwateroverlast, hitte, droogte en overstromingen.

De resultaten hiervan zijn opgenomen in het rapport 'Verkenning klimaatopgaven gemeente Raalte'.

Het beeld dat uit de stresstesten naar voren komt is dat:

- Bij extreme neerslag er risico's zijn voor begaanbaarheid van hoofdwegen, schade en overlast in kernen, het overstromen van watergangen in landelijk gebied, (oogst)schade voor landbouw, evenementen en uitval van elektriciteit;
- Door hitte het vooral in de kernen warmer zal worden. Wegen, rails en bruggen lopen risico op uitzetting en smelten van asfalt, ook provinciale en rijkswegen. Oppervlaktewater warmt op waardoor de waterkwaliteit kan verslechteren en ziekteverwekkers kunnen toenemen. Er is een groter risico bij grote evenementen, stijging van het aantal allergiedagen en toename van luchtverontreiniging;
- Door droogte de vraag naar water toeneemt, terwijl de beschikbaarheid afneemt. De landbouw loopt schade op en heeft vaker te maken met een beregeningsverbod. In de natuur gaan leefgebieden en diersoorten verloren. De kosten voor waterbeheer nemen toe;
- Als de primaire en/of regionale keringen zouden bezwijken, overstromingen kunnen ontstaan in het noordwesten en westen van de gemeente.

De klimaatschade daarvan in de gemeente Raalte -zonder de gevolgen van overstromingen- bedraagt tot 2050 naar schatting tussen de 70 en 120 miljoen euro.

Naast een toenemende kans op weersextremen heeft klimaatverandering ook gevolgen voor de natuur. Klimaatverandering is één van de oorzaken van het verschuiven van ecosystemen en daarmee verlies aan biodiversiteit. Hierdoor kunnen nieuwe soorten makkelijker overleven en bestaande schadelijke soorten makkelijker toenemen. Dit heeft als gevolg dat het risico op (andere) ziekten en plagen vergroot. Dit leidt tot een afname van gezondheid en voedselzekerheid. De voorspellingen zijn dat het biodiversiteitsverlies en het verschuiven van ecosystemen de komende jaren verder zal toenemen als gevolg van klimaatverandering.

De huidige plannen gaan uit van de klimaatscenario's die het KNMI heeft opgesteld. Deze scenario's worden door het KNMI regelmatig geactualiseerd op basis van de nieuwe inzichten. Het werken aan klimaatadaptatie vraagt dan ook om een continue aandacht omdat het klimaat in de loop van de tijd blijft veranderen.

Ambities klimaatadaptatie

In het huidige beleid zijn meerdere ambities over klimaatadaptatie opgenomen. Deze zijn te vinden in bijlage 1. In dit hoofdstuk zijn de ambities verder uitgewerkt voor de bestaande bebouwde omgeving. Deze ambities kunnen later nog geconcretiseerd worden. Ambities en doelstellingen voor nieuwbouw en het landelijk gebied worden uitgewerkt binnen RIVUS.

De ambities zijn:

- Tijdens hitte biedt de bebouwde omgeving een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving;
- Langdurige droogte leidt niet tot structurele schade aan bebouwing, funderingen, wegen, groen, water en vitale en kwetsbare functies;
- Hevige neerslag leidt niet tot schade aan gebouwen, infrastructuur en voorzieningen; vitale functies en voorzieningen blijven beschikbaar.

Om de ambities te realiseren worden de volgende uitgangspunten gehanteerd.

Hittestress

- Er moet voldoende schaduw aanwezig zijn. Dit geldt voor zowel verblijfsplekken, gebieden waar langzaam verkeer zich verplaatst en op buurniveau;
- Koele, schaduwrijke verblijfsplekken zijn voldoende aanwezig en openbaar toegankelijk;
- De koeling van gebouwen leidt niet tot opwarming van de (verblijfs)ruimte in de directe omgeving;
- Vitale en kwetsbare functies en groenvoorzieningen in de openbare ruimte moeten bestand zijn tegen hitte.

Droogte

- De (grond)waterpeilen en zoetwaterbeschikbaarheid in de bodem zijn sturend in de keuzes van de functie, het watersysteem en de inrichting;
- De inrichting is infiltratieneutraal bij uitbreidingslocaties en infiltratiepositief bij herontwikkeling en herinrichting;
- Bij het ontwerp en de inrichting wordt ingezet op drinkwaterbesparing, regenwaterbenutting en verbetering van de waterkwaliteit;
- Vitale en kwetsbare functies moeten bestand zijn tegen langdurige droogte.

Wateroverlast

- Nieuwbouwwijken leggen we waterrobuust aan, zodat ze bestand zijn tegen een bui van 90 mm in 1 uur.
- In bestaande wijken gaan we hier ook mee aan de slag en zetten we zoveel mogelijk in op het ontharden en afkoppelen van verhard oppervlak, maar ook op bovengrondse afvoer en verwerking van hemelwater in bijvoorbeeld wadi's.
- We gaan in gesprek met eigenaren van panden die risico lopen op wateroverlast (risicodialogen).

Vergroenen

Een belangrijke oplossingsrichting om te voldoen aan de ambities en uitgangspunten, is dat er voldoende groen aanwezig is in de bebouwde omgeving. Groen kan schaduw en koele plekken creëren en zorgt voor infiltratie van regenwater. De infiltratie zorgt voor opname van neerslag tijdens piekbuien en aanvulling van het grondwater waardoor droogte verminderd kan worden.

Vergroenen draagt daarnaast bij aan meer biodiversiteit als er inheemse soorten worden gebruikt en veel variatie in soorten is. Wat voor de gemeente Raalte kwalitatief groen is kan afgestemd worden met het groenbeleid. De biodiversiteit kan vergroot worden door het toevoegen van openbaar groen, maar ook door natuur-inclusief te bouwen en in te richten. Natuur-inclusief bouwen is een vorm van duurzaam bouwen waarbij zodanig gebouwd en ingericht wordt dat een bouwwerk bijdraagt aan de lokale biodiversiteit en natuurwaarden.

Vergroenen heeft daarnaast meerdere voordelen die niet over klimaatadaptatie gaan. Meer groen draagt bij aan meerdere duurzaamheidsdoelen. Zo kan CO2 absorberend groen bijdragen aan de doelen voor de energietransitie en is een groenere leefomgeving beter voor de leefbaarheid.

Programma klimaatadaptatie

Het programma klimaatadaptatie bestaat uit acties en projecten die extra tijd of financiële inspanning vragen van de gemeente ten opzichte van de reguliere werkzaamheden. De beleidsmatige insteek die de gemeente Raalte kiest is geënt op de vier onderstaande sporen. Bij de opzet van het programma is aangesloten op de opzet die binnen RIVUS wordt gehanteerd. Het programma bestaat uit de volgende onderdelen:

- Beleidsontwikkeling en bewaking
- Inrichtingsmaatregelen
- Instrumenten
- Processtappen

De onderdelen worden in de volgende paragrafen toegelicht. Elk onderdeel is opgebouwd op basis van de volgende vragen:

- Wat doet gemeente Raalte al?
- Wat zal regionaal worden opgepakt binnen het samenwerkingsverband RIVUS?
- Wat gaat gemeente Raalte oppakken?

De inspanningen die in RIVUS-verband worden gedaan worden in de tekst kort genoemd. Het concept uitvoeringsprogramma van RIVUS is opgenomen in bijlage 2. De bijdrage die de gemeente Raalte hierin levert is opgenomen onder de paragraaf 'processtappen'.

Met het programma willen we in de periode 2022-2025 bereiken dat:

- De gemeente Raalte in werkregio Rivus volwaardig bijdraagt aan het klimaatbestendig maken van de regio;
- Klimaatadaptatie wordt verankerd in beleid en uitvoering;
- Inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en de gemeente samen optrekken om klimaatbestendig te worden;
- De mate van vergroening en het afkoppelpercentage na nieuwbouw, verhuizen, verbouwen toeneemt bij particulieren en bedrijven;
- De mate van vergroening in particuliere tuinen en bedrijfsterreinen en het afkoppelpercentage toeneemt bij projecten in de openbare ruimte;
- Het aantal bewonersinitiatieven rondom afkoppelen en vergroening toeneemt;
- Het water- en groenbewustzijn van de inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties én collega's van de gemeente Raalte groter wordt;
- Stimuleringsregelingen voor klimaatadaptatie elk jaar volledig benut worden.

Beleidsontwikkeling

Beleidsontwikkeling is het vaststellen en uitwerken van ambities, doelen en normen en de doorvertaling daarvan in de plannen en verordeningen.

Wat doen we al?

In de Omgevingsvisie en het Roalter Akkoord zijn ambities opgenomen over klimaatadaptatie (zie bijlage 1). Inhoudelijk kiest de gemeente Raalte voor toekomstbestendige dorpen en wijken, klimaatadaptatie maakt hier onderdeel van uit. Een belangrijk uitgangspunt uit de Omgevingsvisie is dat de gemeente wil aansluiten op initiatieven vanuit de bevolking en dat een integrale aanpak van vraagstukken voorop staat.

In het recent vastgestelde gemeentelijk rioleringsplan (GRP) zijn doelen opgenomen voor het onderdeel water. Die zijn in het vorige hoofdstuk verwerkt.

Wat wordt regionaal opgepakt?

In RIVUS-verband worden gezamenlijk doelen voor nieuwbouw ontwikkeld. Daarnaast wordt er een monitoringsplan ontwikkeld voor het monitoren van de aspecten die passen bij de algemene ambitie om als regio klimaatbestendig te worden. Dit monitoringsplan wordt vervolgens gezamenlijk uitgevoerd. Tot slot vindt er in

RIVUS-verband voortgangsbewaking plaats van alle inspanningen die zijn opgenomen in het Uitvoeringsprogramma RIVUS.

Wat pakt de gemeente op?

De voorliggende nota bevat de (beleids-)kaders om te komen tot een klimaatbestendige gemeente. Deze moeten een plek krijgen diverse plannen van de gemeente. Daarin wordt verder geconcretiseerd welke inspanning de gemeente gaat verrichten en wat van andere partijen wordt verwacht. In het volgende hoofdstuk zijn per domein onderdelen aangeven waarvoor klimaatadaptatie een relevant thema is.

Inrichtingsmaatregelen

Inrichtingsmaatregelen zijn maatregelen die genomen worden ten behoeve van de inrichting van de openbare ruimte en worden uitgevoerd door de gemeente of een medeoverheid. Het Rijk draagt via de Impulsregeling klimaatadaptatie 33% bij aan adaptatiemaatregelen in projecten van lokale overheden. De bijdrage kan gebruikt worden om adaptatiemaatregelen versneld uit te voeren, om al geplande ruimtelijke maatregelen uit te breiden met adaptatiemaatregelen, of om nieuwe adaptatiemaatregelen op te pakken. De aanvraag voor impuls gelden wordt jaarlijks ingediend vanuit de werkregio RIVUS. Er zijn afspraken gemaakt over de verdeling van de impuls gelden over de partners in RIVUS, op basis van omvang en inwonersaantal.

Wat doen we al?

In het verleden zijn verschillende projecten uitgevoerd waarbij waterberging en infiltratie is gerealiseerd, de afgelopen jaren bijvoorbeeld in Laag Zuthem en de Almelsestraat. Voor het aanpakken van potentiële wateroverlastlocaties in de gemeente zijn projecten opgenomen in het GRP 2021-2030. Infiltreren van hemelwater is daarbij een belangrijke maatregel. In het programma van eisen openbare ruimte hanteren we voor nieuwbouw 90mm berging als norm.

Voor hitte en droogte zijn er op dit moment nog geen specifieke inrichtingsmaatregelen.

Wat wordt regionaal opgepakt?

In RIVUS-verband wordt er gewerkt aan het benoemen van regionale projecten. Hiervoor worden eerst gebiedsanalyses uitgevoerd en criteria voor regionale projecten vastgesteld. De voor Raalte relevante gebiedsanalyses zijn 'Landelijk gebied Salland' en 'Stedelijk gebied'. Via deze gebiedsanalyses wordt in beeld gebracht welke opgaven er precies liggen om klimaatbestendig te worden of blijven. Tevens wordt bekeken wat dat betekent voor de toekomst en welke oplossingen er mogelijk zijn.

De partners hebben afgesproken om op voorhand 25% van de impuls gelden te reserveren voor regionale uitvoeringsprojecten.

Wat pakt de gemeente op?

Bij projecten in het meerjaren investeringsprogramma (MJIP) wordt klimaatadaptatie meegenomen als uitgangspunt. Gemeente Raalte zal bij één of meer projecten aanspraak maken op de DPRA impuls gelden, voor dat deel waar zij recht op heeft (€415.000).

Instrumenten

Inwoners en bedrijven kunnen worden aangespoord om maatregelen te nemen op het particulier terrein. Daarbij is onderscheid gemaakt in de volgende beleidsinstrumenten:

- Juridische instrumenten
- Financiële instrumenten
- Communicatie

Juridische instrumenten

Juridische instrumenten zijn gericht op het formeel vastleggen van doelen die zijn gesteld en waarbij inwoners en bedrijven worden verplicht specifieke maatregelen uit te voeren. Klimaatadaptatie is opgenomen in de Omgevingsvisie van de gemeente Raalte. Op dit moment zijn er geen verdere specifieke acties in het programma opgenomen. Deze kunnen mogelijk volgen uit de aanpak binnen de afzonderlijke domeinen of de aanvullingen

van de doelstellingen die in RIVUS-verband worden uitgewerkt. Denk aan het uitwerken van het Omgevingsplan, Omgevingsverordening, hemelwaterverordening of maatwerkvoorschriften op basis van het Activiteitenbesluit.

Financiële instrumenten

Financiële instrumenten zijn erop gericht om inwoners en bedrijven te stimuleren om klimaatadaptieve maatregelen te treffen.

Wat doen we al?

In het GRP 2021-2030 is een stimuleringsregeling afkoppelen opgenomen. Daarin is jaarlijks €150.000 beschikbaar om particulier bezit af te koppelen, of (extra) af te koppelen in gemeentelijke projecten.

Wat wordt regionaal opgepakt?

In RIVUS-verband wordt er een proces doorlopen om tot een stimuleringsregeling te komen die klimaatadaptatie breed is. Er vindt gezamenlijk afstemming plaats tussen gemeente, waterschap en provincie om te komen tot een goede samenhang met bestaande regelingen of tot een gezamenlijke regeling van waterschap, provincie en gemeente. Het uitgangspunt is dat iedere partner zelf bepaalt wat de inhoud van de regeling wordt en ook zorg draagt voor de financiering.

Wat pakt de gemeente op?

De gemeente verbreedt haar stimuleringsregeling afkoppelen tot een klimaatadaptatiesubsidie die ingezet kan worden voor alle maatregelen die bijdragen aan klimaatadaptatie.

Als partnergemeente groene schoolpleinen stimuleren we het klimaatbestendig maken en houden van schoolpleinen in de gemeente. Dat doen we door het geven van advies en het beschikbaar stellen van een financiële bijdrage per schoolplein.

Communicatie

Wat doen we al?

Over klimaatadaptatie wordt tot nu toe niet gecommuniceerd binnen de gemeente Raalte. Over duurzaamheid en groen wordt wel gecommuniceerd; klimaatadaptatie maakt daar soms deel van uit, bijvoorbeeld op de duurzaamheidspagina in het weekblad.

Wat wordt regionaal opgepakt?

In RIVUS-verband ontwikkelt de werkgroep communicatie bouwstenen voor communicatie. Die kunnen door de gemeente Raalte ingezet worden.

Inwoners vergroenen samen de Stationsstraat in Raalte
Bron: Sallandcentraal.nl

Van de beschikbare regelingen wordt een helder overzicht bijgehouden en ontsloten via de RIVUS website. De gemeenten verwijzen op hun eigen websites door naar de regelingen van het waterschap en de provincie. Het waterschap en de provincie verwijzen op hun eigen websites door naar de regelingen van elkaar en van alle gemeenten.

Wat pakt de gemeente op?

We pakken communicatie over klimaatadaptatie strategisch aan. De strategie bestaat uit 6 lijnen:

- Het belang van 'samen' benadrukken;
- Focus op de sociale norm;
- Aanhaken bij actualiteit;
- Aansluiten bij motivatie en zorgen van bewoners;
- Bieden van betekenisvol handelingsperspectief;
- Just-in-time communiceren:
  - Communicatie tijdens projecten onderhoud/herinrichting;
  - Communicatie bij nieuwbouw, verhuizen, aanvraag vergunningen;
  - Bezoek tuincentrum / aanvraag hovenier. In stelling brengen oplossers en beïnvloeders.

De communicatiestrategie wordt regelmatig (minimaal 1 keer per jaar) geactualiseerd op basis van nieuwe ontwikkelingen en inzichten. Belangrijk onderdeel daarbij is het blijven aansluiten op de behoeftes en beleving van de doelgroep. Er ligt nog een opgave om een goede samenhang te vinden van de visie met andere 'duurzame' ontwikkelingen waar de gemeente actief mee is.

Aan de hand van de uitkomsten van het gezamenlijke proces dat in RIVUS doorlopen wordt, verwijzen we op onze website naar de beschikbare stimuleringsregelingen van de gemeente, waterschap en provincie. We zorgen ook voor een goede samenhang met andere duurzame regelingen waardoor de samenhang voor inwoners duidelijk is.

Processtappen

Om te komen tot concrete maatregelen die uitgevoerd kunnen worden vindt een proces plaats van verbinden, samenwerken, verkennen en uitwerken. De acties die hiervoor nodig zijn, zijn in deze paragraaf te lezen.

Wat doen we al?

Vanuit RIVUS heeft gemeente Raalte geparticipeerd in het onderzoek Hittebestendige Stad van de Hogeschool van Amsterdam. Het onderzoek heeft in 2020 geleid tot publicatie van een rapport met ontwerprichtlijnen die gemeenten bij het (her)inrichten van de openbare ruimte kunnen gebruiken.

Groen schoolplein van basisschool de Esmoreit in Luttenberg. Bron: Salland1.nl

In 2021 is een aantal projecten binnen de gemeente Raalte bekeken om te leren op welke wijze klimaatadaptatie meegenomen kan worden. Het gaat hierbij om bewonersinitiatieven en gemeentelijke projecten met verschillende doelgroepen en omvang en in verschillende fasen: Stationsstraat, Brugstraat, Zompstraat, Zwolseweg-Dorpsstraat.

Bij de 'Verkenning klimaatopgaven gemeente Raalte' en ten behoeve van de voorliggende nota zijn diverse gesprekken gevoerd over klimaatverandering en klimaatadaptatie, zowel met externe partijen als met gemeenteambtenaren.

Wat wordt regionaal opgepakt?

In RIVUS-verband worden verschillende gebiedsanalyses uitgevoerd. De analyses worden ingebracht in de bestaande gebiedstafels die zijn geïnitieerd door de provincie vanuit de ontwikkeling van de Koers 2050 en stikstofaankpak. Aan deze tafels vindt een integrale afweging plaats. De uitkomsten van de gebiedsanalyse Landelijk gebied Salland worden ingebracht in de gebiedstafel Salland die gaat over landbouw, natuur, recreatie en drinkwaterwinning. Bij de gebiedsanalyse Stedelijk gebied gaat het om een bredere visie op de economische groeiopgave in de RIVUS regio. De uitkomsten van deze gebiedsanalyse worden ingebracht in het NOVI proces in de regio Zwolle.

Andere processtappen die in RIVUS-verband gezamenlijk worden doorlopen zijn;

- Het gezamenlijk doorlopen van een proces voor het opstellen van formats voor hitteplannen. Hierbij wordt actief samengewerkt met de GGD;
- Het actief uitwisselen van kennis over de aanpak van bedrijventerreinen. Deze kennis wordt opgenomen in een document waarin het handelingsperspectief is opgenomen. Dit document richt zich op de inhoud en het proces. Het uitgangspunt daarbij is dat gewerkt wordt aan klimaatadaptatie als onderdeel van het verduurzamen van bedrijventerreinen;
- Het gezamenlijk uitwerken van de te hanteren uitgangspunten voor een klimaatbestendige weginfrastructuur;
- Afstemming met de risicoanalyse van de Rijksinfrastructuur;

- Afstemming met de risicoanalyse Vitale Infrastructuur (Elektra, ICT en Telecom)
- Kennissessie over meerlaagse veiligheid;
- Afstemming met het proces rondom de normeringen van de Sallandse Weteringen;
- Afstemming met drinkwatervraagstukken (ASV en drinkwaterbesparing).

Wat pakt de gemeente op?

We blijven actief samenwerken in RIVUS.

Coördinatie en integrale samenwerking

Bij de uitvoering van de klimaatadaptatie in de gemeente Raalte worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Integraal werken waardoor de samenhang met andere beleidsthema's actief wordt gezocht;
- Regionaal werken op onderdelen waar dat meerwaarde heeft.

De integrale werkwijze is uitgewerkt in de tweede paragraaf. De regionale werkwijze krijgt invulling in de werkregio RIVUS. In RIVUS wordt met gemeenten, waterschap en provincie in West Overijssel samengewerkt aan de aanpak van klimaatadaptatie. In de regio vindt kennisuitwisseling plaats en worden regionale vraagstukken opgepakt (o.a. droogte en overstromingen). Het uitvoeringsprogramma voor RIVUS is opgenomen in bijlage 2. De inzet van de gemeente Raalte aan de RIVUS projecten is opgenomen in het vorige hoofdstuk.

Deze uitgangspunten sluiten aan op de kernwaarden van de gemeenten (zie tekstkader hieronder).

Kernwaarden

De gemeente Raalte heeft een aantal kernwaarden benoemd. Bij al het handelen van alle werknemers van de gemeente Raalte zijn deze kernwaarden de uitgangspunten.

Wij hebben een belangrijke verbindende rol tussen de belanghebbenden en gebruikers en de veranderingen die we in de openbare buitenruimte moeten realiseren. Goede communicatie, facilitatie en stimulatie zijn belangrijk om gezamenlijk onze leefomgeving te verbeteren. Welke rol we ook hebben, we houden altijd vast aan onze 4 kernwaarden zoals die benoemd zijn in de Omgevingsvisie:

- Betrouwbaar – we weten waar we het over hebben, doen wat we zeggen en zijn daar duidelijk over;
- Verbindend – we hebben oprechte interesse en zijn benaderbaar;
- Oplossingsgericht – we zijn kampioen in het leveren van maatwerk;
- Slim – we zijn efficiënt, hebben oog voor wat bestaat en we maken dingen niet onnodig ingewikkeld.

Ook in het Roalter Akkoord is een tweetal ambities benoemd waaruit kernwaarden te herleiden zijn. Dit zijn:

- Participatief – we werken vanuit vertrouwen en verbinden en willen samenwerken;
- Flexibel en wendbaar – we brengen ruimte, flexibiliteit en wendbaarheid in dat wat er op ons af komt.

De gemeente en burger kunnen diverse rollen innemen. De rol van de gemeente (reguleren, stimuleren, regisseren, ondersteunen en loslaten) varieert per project en is afhankelijk van de moeilijkheidsgraad van het project of de opgave, de bereidheid van de burger om mee te werken en de vraag of het project bijdraagt aan de prioriteiten van de gemeente. Deze afweging is noodzakelijk omdat burgerparticipatie en overheidsparticipatie allebei een eigen dynamiek, tijdsplanning en instrumentarium kennen. Ongeacht de rol die we innemen, houden we vast aan de principes voor een goed planproces.

Coördinatie

De aansturing en coördinatie van het thema klimaatadaptatie vindt plaats door de kwartiermaker. De kwartiermaker:

- Houdt overzicht over alle activiteiten en heeft hierover regelmatig contact met de domeinen;
- Bewaken van de uitwerking en implementatie van de ambities in afzonderlijke beleidsplannen;
- Initieert de acties uit het programma;
- Ondersteunt bij vernieuwende inhoudelijke vraagstukken en zorgt voor verbinding met de RIVUS-partners of andere partijen in het land met kennis en ervaring;
- Bewaakt en prioriteert de communicatieacties;

- Bewaakt de voortgang en verzorgt de voortgangsrapportage;
- Coördineert de regionale samenwerking;
- Is het eerste aanspreekpunt voor het bestuur;
- Stemt regelmatig af met externe stakeholders (inwoners, bedrijven, Salland wonen, GGD) en het samenwerkingsverband RIVUS.

De inzet van kwartiermaker is in principe voor 4 jaar. Het streven is dat klimaatadaptatie in die periode volledig is geïmplementeerd in het beleid en investeringsprogramma van de gemeente. De kwartiermaker rapporteert jaarlijks de voortgang van de in deze nota voorliggende acties in de 'Voortgangsrapportage klimaatadaptatie Raalte'. Met deze informatie is bijsturing van de inspanningen mogelijk, kan het programma worden geactualiseerd en kan verantwoording worden afgelegd binnen de organisatie. Na 2 jaar vindt een tussenevaluatie plaats van de hele werkwijze en organisatie en wordt bekeken of verlenging nodig is. Na 4 jaar vindt de eindevaluatie plaats. Omdat de realisatie van klimaatadaptatie niet in 4 jaar wordt bereikt, is ook na 4 jaar inzet van de kwartiermaker nodig.

Integrale samenwerking

Klimaatadaptatie raakt veel domeinen binnen de gemeente Raalte. Via een integrale aanpak wordt de opgave en communicatie gedragen door alle domeinen. De benodigde inspanningen of (beleids-)kaders worden opgenomen in diverse plannen van de gemeente. Via deze werkwijze wordt de aanpak van klimaatadaptatie in de organisatie geborgd. Hiervoor zijn geen extra uren of budget gereserveerd in voorliggende nota. De acties die wel een extra inspanning vragen zijn opgenomen in vorige hoofdstuk.

Hieronder zijn per domein onderdelen aangeven die nader uitgewerkt kunnen worden. De domeinen bepalen jaarlijks welke onderwerpen uitgewerkt worden. De kwartiermaker ondersteunt het afwegingsproces. Voor een deel van de onderwerpen is klimaatadaptatie al opgenomen. Denk aan de Omgevingsvisie en het Programma Wonen. Op deze onderwerpen kan een nadere uitwerking nog wel mogelijk zijn.

Met het domein Publiek vindt geen inhoudelijke samenwerking plaats. Wel is het belangrijk dat de collega's op de hoogte gehouden worden van de plannen en de werkzaamheden binnen de organisatie, zodat zij inwoners en ondernemers met vragen goed kunnen helpen en doorverwijzen.

In het algemeen is nog op te merken dat in elke ontwikkeling of project een integrale afweging plaatsvindt van belangen. Klimaatadaptatie is één van die belangen.

Domein Ruimte

- Klimaatadaptatie is onderdeel van:
  - Omgevingsvisie;
  - Omgevingsprogramma('s);
  - Omgevingsplan.
- Klimaatadaptatie is onderdeel van de ontwikkeling van landelijk gebied. Vanuit de gemeenten wordt actief inbreng geleverd in de processen die daar lopen zoals:
  - Gebiedstafels Salland – ingericht voor de aanpak van de stikstofopgave en uitwerking van de Koers 2050;
  - De Kracht van Salland;
  - Regio Zwolle.
- Klimaatadaptatie is onderdeel van de integrale afweging bij gebiedsontwikkeling;
- Klimaatadaptatie is onderdeel van het beleid omtrent verkeer en wegen. In dit beleid kan aandacht gegeven worden aan de volgende aspecten:
  - Gezamenlijke uitvoering van de water- en rioleringsmaatregelen;
  - Benutten van de wegen voor oppervlakkige afstroming van water richting 'niet kwetsbare locaties'. Denk daarbij aan de hoogte en afstroming van wegen en combinatie met wadi's en infiltratievoorzieningen;
  - Hittebestendig maken van wegen en paden waardoor de kans op smeltend asfalt en opbarsten van betonpaden/wegen vermindert;

- Beperken van verhard oppervlak en toename van het groen in de bebouwde omgeving.
- Klimaatadaptatie is onderdeel van het beleid omtrent wonen en vastgoed, bedrijventerreinen en winkelcentra. In dit beleid kan aandacht gegeven worden aan de volgende aspecten:
  - Wateropvang op en rond gebouwen (op daken, op maaiveld of onder maaiveld).
  - Stimuleren van de infiltratie van regenwater in de bodem (via afkoppelen van verhard oppervlak en infiltratievoorzieningen).
  - Beperken van hitte in het gebouw (via zonwering, ventilatie, isolatie, groene daken of koeling).
  - Beperken van hitte om het gebouw (voldoende schaduw door bomen of luifels).
- Klimaatadaptatie is onderdeel van het beleid omtrent openbaar groen en natuur structuren.

Domein Sociaal

- Klimaatadaptatie is onderdeel van het sociaal beleid omtrent hitte. Hiervoor wordt een hitteplan opgesteld. In een hitteplan kan de omvang en locatie van kwetsbare ouderen voor hitte in beeld worden gebracht en procesafspraken worden gemaakt over de aandacht voor thuiswonende ouderen.
- Hittestress is onderdeel van de communicatie over (gezondheids)risico's richting de inwoners.

Domein Beheer

- Klimaatadaptatie is onderdeel van het GRP. In het GRP kan aandacht gegeven worden aan de volgende aspecten:
  - Uitgangspunten aan de normen voor wateroverlast. Wanneer is wateroverlast niet meer acceptabel?
  - Analyses van de wateroverlast (op straat) in het bebouwde gebied;
  - Inrichtingsmaatregelen om de risico's op wateroverlast te beperken ;
  - Risico's op ziektes en plagen door waterprojecten; in samenwerking met de GGD.
  - Tevens is er in het GRP aandacht voor de infiltratie van regenwater in de bodem waardoor de risico's op droogte verminderd worden.
- Klimaatadaptatie is onderdeel van het beleid omtrent openbaar groen. In dit beleid kan aandacht gegeven worden aan de volgende aspecten:
  - Behoud van het bestaande groen;
  - Verminderen van de verharding en creëren van meer groen geeft meer mogelijkheden voor infiltratie van water waardoor het risico op wateroverlast en droogte afneemt.
  - Creëren van meer schaduw door bomen en koelteplekken (parkjes met voldoende schaduw) in de kernen;
  - Transitie van het openbaar groen naar meer droogtebestendig groen (gebruik van de juiste plantensoorten);
  - Vergroting van de biodiversiteit:
    - Waardoor flora en fauna zich beter kan aanpassen aan het veranderende klimaat;
    - De risico's op ziekte en plagen afneemt doordat het ecosysteem meer in balans komt;
  - Risico op ziektes en plagen door het groen (bv. Allergie en eikenprocessierups); in samenwerking met de GGD.
- Klimaatadaptatie is onderdeel van de sturing op de locatie van kabels en leidingen. Hierdoor blijft er ruimte over voor de groeiplaatsen van bomen en infiltratie van hemelwater;
- Klimaatadaptatie is onderdeel van het handboek/Programma van Eisen Openbare ruimte;
- Klimaatadaptatie is onderdeel van het beleid omtrent wonen en eigen vastgoed. In dit beleid kan aandacht gegeven worden aan de volgende aspecten:
  - Wateropvang op en rond de eigen gebouwen (op daken, op maaiveld of onder maaiveld);
  - Stimuleren van infiltratie van regenwater in de bodem (via afkoppelen van verhard oppervlak en infiltratievoorzieningen);
  - Beperken van hitte in de eigen gebouwen (via zonwering, ventilatie, isolatie, groene daken of koeling);
  - Beperken van hitte om de eigen gebouwen (voldoende schaduw door bomen of luifels).
- Klimaatadaptatie is onderdeel van het beleid omtrent integrale veiligheid. In dit beleid kan aandacht gegeven worden aan de volgende aspecten:
  - Afstemmen van de risico-inventarisatie door de veiligheidsregio en interne analyse (zie andere beleidsthema's);

- Afstemmen over uitgangspunten die door de hulpdiensten worden gehanteerd bij wateroverlast:
  - Maximale waterdiepte;
  - Bereikbaarheid vitale functies;
  - Bereikbaarheid woningen en bedrijven.

Domein Samenleving

- Klimaatadaptatie is onderdeel van de uitgangspunten bij de vergunningverlening voor evenementen: aandacht voor droogte (brandgevaar), hitte (gezondheidseffecten), wateroverlast en storm of hagel.
- Klimaatadaptatie is onderdeel van het beleid over duurzaamheid. In dit beleid kan aandacht gegeven worden aan de volgende aspecten:
  - Inhoud:
    - Afstemming over de uitvoering van werkzaamheden – meerjarenplanning aanpak energietransitie en klimaatbestendige maatregelen (water en groen);
    - Combinatie van waterberging en opwerk duurzame energie (waterberging onder zonnepanelen of rond windmolens);
    - Subsidieverlening op grond van het programma de Kracht van Salland en het programma Raalte Duurzaam 2050.
  - Proces:
    - Combinatie van de communicatie naar burgers en bedrijven t.b.v. het vergroten van bewustzijn van groen in de stad als factor voor een gezonde leefomgeving;
    - Stimuleren van bewonersinitiatieven en -participatie.
- Klimaatadaptatie is onderdeel van het beleid omtrent integrale veiligheid. In dit beleid kan aandacht gegeven worden aan de volgende aspecten:
  - Afstemmen van de risico-inventarisatie door de veiligheidsregio en interne analyse (zie andere beleidsthema's);
  - Afstemmen over uitgangspunten die door de hulpdiensten worden gehanteerd bij wateroverlast:
    - Maximale waterdiepte;
    - Bereikbaarheid vitale functies;
    - Bereikbaarheid woningen en bedrijven.
- Bij initiatieven van inwoners en ondernemers kan worden meegedacht over klimaatadaptatie. Bijvoorbeeld mogelijke meekoppelkansen met projecten die al op de planning staan en het bekijken van de mogelijkheden voor het planten van bomen door te kijken waar de kabels en leidingen lopen.

Domein Bedrijfsvoering

- Klimaatadaptatie is onderdeel van het inkoop- en aanbestedingsbeleid. Bij voorkeur wordt bij de selectie van partijen rekening gehouden met de mate waarin invulling gegeven wordt aan de randvoorwaarden voor een klimaatbestendig Raalte;
- Klimaatadaptatie is onderdeel van de communicatie. Bij voorkeur is klimaatadaptatie onderdeel van de brede en samenhangende boodschap dat de gemeente Raalte werkt aan een leefbare en duurzame omgeving voor nu en in de toekomst.

Financiën

In onderstaande tabel zijn de kosten voor de aanpak van klimaatadaptatie aangegeven. Het overzicht is opgedeeld in de bijdrage aan de regionale aanpak en de aanpak binnen de gemeente Raalte. Per post is onder de tabel een toelichting gegeven.

Tabel investeringen klimaatbeleid gemeente Raalte, bedragen x € 1.000

Over investeren klimaatbeleid gemeente Naard, bedragen x € 1.000

Omschrijving	S/E *	2022	2023	2024	2025
		Reeds aangevraagd	Indicatief		
Kosten					
Regionale klimaatadaptatie					
Reservering cofinanciering regionale uitvoeringsprojecten	E	-	55	55	55
Jaarlijkse bijdrage	E	6,5	6,5	6,5	6,5
Jaarlijkse ureninzet	E	41	41	41	41
Lokale klimaatadaptatie					
Lokale uitvoeringsprojecten	E	MIP	MIP	MIP	MIP
klimaatadaptatiesubsidie	E	200	200	200	200
Klimaatadaptieve schoolpleinen	E	38	38	38	38
Kwartiermaker klimaatadaptatie	S	108	108	108	108
Onderzoek, innovatie en communicatie	E	60	60	60	60
Totaal investering		453,5	508,5	508,5	508,5
Dekking					
GRP 2021: Stimuleringsregeling afkoppelen	E	-150	-150	-150	-150
Begroting 2022: Uitvoering klimaatbeleid	E	-151			
Begroting 2022: Kwartiermaker klimaatbeleid	S	-108	-108	-108	-108
Overige posten begroting (o.a. restantkrediet opstellen klimaatbeleid)	E	-44,5			
Totale dekking		-453,5	-258	-258	-258

* S = Structureel

E = Eenmalig

In het algemeen geldt dat voor 2022 in dekking van de kosten is voorzien vanuit middelen van de kadernota/begroting 2022, het GRP en bestaande kredieten klimaatbeleid. Voor 2023 t/m 2025 zijn de bedragen nog onzeker en zodoende indicatief inzichtelijk gemaakt. Hierbij is er bewust voor gekozen deze middelen niet mee te nemen in het nieuw beleid binnen de kadernota/begroting 2022. Nadat meer bekend is over de kosten en een eventuele bijdrage van het Rijk zal een aanvullend voorstel voor dekking worden opgenomen in de kadernota/begroting 2023 en meerjarenraming 2024-2026

Reservering cofinanciering regionale uitvoeringsprojecten betreft de reservering van een bijdrage van gemeente Raalte aan regionale uitvoeringsprojecten klimaatadaptatie. De hoogte van de reservering is als volgt bepaald: Het Raalter aandeel van de DPRA impuls gelden dat kan worden aangevraagd voor regionale uitvoeringsprojecten bedraagt €138.500. De benodigde eigen financiering om dat impuls geld aan te kunnen vragen is 2 keer dat bedrag = €277.000. Uitgaande van uitvoering in de periode 2023-2027 wordt dit bedrag verdeeld over 5 jaar. Dat leidt tot een reservering van €55.400/jaar. De eerste drie jaar van deze periode zijn in bovenstaande tabel opgenomen.

De **jaarlijkse bijdrage aan uren en financiën** is een voortzetting van de huidige inzet en heeft betrekking op het uitvoeringsprogramma RIVUS.

De **lokale uitvoeringsprojecten** worden opgenomen in het meerjaren investeringsprogramma en zullen via die weg worden gedekt. Maatregelen die zijn gericht op voorkomen van wateroverlast zullen worden ingebracht in de DPRA Impulsregeling. Gemeente Raalte kan daarbij aanspraak maken op €415.000 aan impuls gelden. Daartegenover moet een eigen investering staan van €830.000.

De **'klimaatadaptatiesubsidie'** is een gemeentelijke subsidieregeling voor klimaatadaptie maatregelen. De subsidie wordt voor 75% gefinancierd vanuit de afkoppelsubsidie in het GRP 2021-2030.

'Klimaatadaptieve schoolpleinen' is een gemeentelijke stimuleringsregeling voor het vergroenen en klimaatadaptief maken en houden van schoolpleinen. Het betreft advisering en een financiële bijdrage van €5.000 per schoolplein. De kosten in 2022 worden gedekt uit het GRP.

Voor de **kwartiermaker** klimaatadaptie zijn de kosten opgenomen in de kadernota/begroting 2022 en van daaruit structureel gedekt.

Het onderdeel **onderzoek, innovatie & communicatie** heeft betrekking op het uitvoeren van de communicatiestrategie en ondersteunende onderzoeken en projecten, bijvoorbeeld een studie naar hoe ouderen hittestress ervaren, samen met de GGD.

Bijlage 1 – Huidig beleid

De gemeente Raalte heeft ambities opgesteld die over een duurzame, klimaatadaptieve en levensloopbestendige openbare ruimte gaan. Deze zijn opgenomen het Roalter Akkoord en mede vertaalt in de Omgevingsvisie (Raalte Horizon 2040). In het GRP zijn doelen opgenomen voor wateroverlast.

Omgevingsvisie - klimaatadaptatie

In de Omgevingsvisie zijn ambities vastgesteld die betrekking hebben op klimaatadaptatie. Het gaat hierbij om de volgende ambities:

- We kiezen voor toekomstbestendige dorpen en wijken: energieneutraal, klimaatadaptief, gezond, veilig en levensloopbestendig. Wij zien hierbij een belangrijke regisserende rol voor de gemeente, die de samenwerking zoekt met andere partijen, stimuleert en aansluit bij waar de energie zit in de samenleving.
  - We vinden het belangrijk om bij te dragen aan een duurzame samenleving. Wij zien dat dit enerzijds andere keuzes vraagt in de manier waarop we leven en consumeren. Anderzijds zien we dat de klimaat- en energieopgave, maar ook vraagstukken als levensloopbestendigheid, gezondheid en verkeersveiligheid vragen om een transformatie van bebouwd gebied. Dit betreft zowel het vastgoed als de openbare ruimte in de bestaande wijken en dorpen. We omarmen de opgaven als broodnodige en onvermijdelijke veranderingen. Het is dan ook niet de vraag 'of' we hier samen mee aan de slag gaan, maar 'hoe' we een nieuwe strategie vormgeven. Drie elementen vinden wij hierbij van belang:
    - Samenhang en snelheid
    - Gebiedsgericht maatwerk
    - Sturing en samenwerking
- We kiezen voor nieuwbouw en transformatie binnen bestaand bebouwd gebied waarbij woningbouw zo min mogelijk ten koste gaat van waardevol groen, binnen en buiten de kern.
  - We willen spaarzaam omgaan met de natuur; het waardevolle groen binnen en buiten de kern. We pleiten daarom voor renovatie en transformatie van bestaand bebouwd gebied, voordat wordt overgaan tot uitbreiding. Denk hierbij aan oude en verwaarloosde panden, leegstaande werklocaties of vrijkomend agrarisch vastgoed. Alle kernen kennen waardevolle open ruimten. Lucht en ruimte in het dorp vinden we belangrijk voor de kwaliteit van leven (gezondheid) en ook met het oog op klimaatbestendigheid. Inbreiding gaat voor uitbreiding, maar we bouwen niet alle vrije ruimte vol. Ook kan woningdeling of -splitsing, onder voorwaarden, zorgen voor een efficiëntere verdeling van woonruimte, zonder dat er bijgebouwd hoeft te worden. Dit heeft ook voordelen voor het draagvlak van voorzieningen in de buurt en het efficiënter gebruik van infrastructuur. Ook hierbij is het van belang dat dit in samenspraak gaat met de omwonenden en andere belanghebbenden.

Bijlage 2 – Uitvoeringsprogramma RIVUS

De gemeente Raalte draagt actief bij aan het uitvoeringsprogramma in de werkregio RIVUS. Het concept uitvoeringsprogramma is opgenomen. In september wordt de definitieve versie voorgelegd aan het Bestuurlijk Overleg van RIVUS.

Beleidsontwikkeling en bewaking

B1 Doelen stedelijk ontwikkeling

De partners werken een uniforme set klimaatadaptatiedoelen uit voor de stedelijke ontwikkeling. Deze vormen de kaders voor het beleid en randvoorwaarden bij nieuwbouw. Verkend wordt of deze doelen samen met marktpartijen en maatschappelijke partijen uitgewerkt kunnen worden.

In de aanpak van de inhoud worden 3 sporen bewandeld. De partners streven bij spoor B1b en B1c naar een uniforme set doelen. De keuze voor een spoor en de uitwerking wordt per partner gemaakt. Dit in verband met aansluiting op specifieke gebiedskenmerken, aansluiting bij ander beleid of omdat recentelijk al doelen zijn vastgesteld.

B1a: Kennisuitwisseling over doelen.

B1b: Uitwerken van uniforme doelen voor het nieuw stedelijk gebied (stedelijke inbreiding en uitbreiding).

B1c: Uitwerken van uniforme doelen voor het nieuw stedelijk gebied en bestaand stedelijk gebied (aanpassing van huidige inrichting en gebouwen).

B2 Monitoring en onderzoek

De partners stellen gezamenlijk een monitoringsplan op voor het monitoren van de aspecten die passen bij de algemene ambitie om als regio klimaatbestendig te worden. In dit monitoringsplan worden de inhoud en de frequentie van de monitoring nader bepaald. De uitgangspunten die gehanteerd worden bij het opstellen van het monitoringsplan zijn:

- De reeds uitgevoerde stresstest wordt na 6 jaar geactualiseerd;
- De monitoring richt zich op de fysieke veranderingen en daar waar mogelijk de effecten die dat veroorzaakt (denk aan risico op schade aan woningen en stremming van wegen, gewasschade en oververhitting van kwetsbare groepen);
- Voor het monitoren van de gevolgen wordt gebruik gemaakt van landelijke onderzoeken en monitoring (denk aan de klimaatschadeschatter);
- Verkend wordt op welke onderdelen de stresstest uitgebreid kan worden;
- Verkend wordt welke onderdelen jaarlijks gemonitord worden. Dit kan mogelijk in samenhang met een monitoring die landelijk plaats vindt. Denk daarbij aan de bodemdaling, % groen in de stad, etc.
- Kennis die wordt opgedaan bij monitoring bij één van de partners wordt proactief gedeeld met de andere partners.

Het monitoringsplan wordt vervolgens gezamenlijk uitgevoerd.

Op onderdelen kan blijken dat er onvoldoende kennis of informatie is om een goede monitoring uit te voeren. Op die onderdelen wordt bepaald of in RIVUS-verband een onderzoek gestart wordt of dat kan worden aangesloten op onderzoeken die landelijk of in andere regio's plaats vinden.

B3 Voortgangsbewaking

De voortgang van alle inspanningen die opgenomen zijn in voorliggend uitvoeringsprogramma wordt jaarlijks gerapporteerd in de 'Voortgangsrapportage RIVUS'. Met deze informatie is bijsturing van de inspanningen mogelijk, kan het uitvoeringsprogramma worden geactualiseerd en kan verantwoording worden afgelegd binnen de organisatie van de partners.

De inhoud van de eigen uitvoeringsprogramma's van de partners wordt actief gedeeld met de RIVUS partners. De voortgang van de programma's wordt jaarlijks uitgewisseld met als doel om kennis te delen en elkaar te inspireren. Tevens houden de partners hiermee overzicht van de opgaven en klimaatadaptatieve acties in de regio als geheel.

Inrichtingsmaatregelen

R1 Criteria regionale projecten

Er worden gezamenlijk criteria voor regionale projecten opgesteld. Voor deze projecten is geld geoormerkt. Het proces voor het benoemen van criteria wordt gekoppeld aan de gezamenlijke selectie van regionale projecten.

R2 Benoemen regionale projecten

De partners doorlopen een gezamenlijk proces om regionale projecten te genereren en benoemen. Regionale projecten kunnen worden ingebracht door de partners zelf. Daarnaast kunnen ze onder andere voortkomen uit de gebiedsanalyses, gebiedstafels en de NOVI ontwikkelingen.

Financiële instrumenten

F1 Stimuleringsregeling

De partners voeren een gezamenlijk proces om tot een stimuleringsregeling te komen die klimaatadaptatie breed is (wateroverlast, droogte en hitte). Er vindt gezamenlijk afstemming plaats tussen gemeente, waterschap en provincie om te komen tot een goede samenhang met bestaande regelingen of tot een gezamenlijke regeling van waterschap, provincie en gemeente. Het uitgangspunt is dat iedere partner zelf bepaalt wat de inhoud van de regeling wordt en ook zorg draagt voor de financiering.

Van de beschikbare regelingen wordt een helder overzicht bijgehouden en ontsloten via de RIVUS website. De gemeenten verwijzen op hun eigen websites door naar de regelingen van het waterschap en de provincie. Het waterschap en de provincie verwijzen op hun eigen websites door naar de regelingen van elkaar en van alle gemeenten. De partners zorgen intern voor een goede samenhang met andere duurzame regelingen waardoor de samenhang voor inwoners duidelijk is.

Communicatie

C1 Bouwstenen voor communicatie

Partners werken in de werkgroep communicatie samen aan de bouwstenen van communicatie. Onderdelen waarop samengewerkt wordt zijn:

- Het uitwerken en beheren van 'content' en visualisaties;
- Bouwstenen voor publiciteitscampagne (nader te bepalen welke campagnes);
- Afstemmen met andere partijen zoals Vitens, Rijkswaterstaat en regionaal werkende maatschappelijke organisaties;
- Organisatie van kennisuitwisselingsbijeenkomsten voor de partners en mogelijk ook externe partijen.

De communicatie naar inwoners en andere partijen wordt verzorgd door de partners afzonderlijk. In de werkgroep communicatie vindt afstemming plaats over de uitingen van de partners waardoor ze elkaar maximaal kunnen versterken.

Processtappen

P1-4 Gebiedsanalyses

RIVUS bestaat uit verschillende delen met verschillende kenmerken en een eigen problematiek. In elk gebied spelen belangrijke issues voor de toekomst waarbij samenwerking tussen betrokken partijen essentieel is om te komen tot duurzame oplossingen. Via een gebiedsanalyse wordt in beeld gebracht welke opgaven er precies liggen in een deelgebied, wat dat betekent voor de toekomst en welke oplossingen mogelijk zijn.

P1: Landelijk gebied Salland

De uitkomst van deze gebiedsanalyse wordt ingebracht in de gebiedstafel Salland die gaat over landbouw, natuur, recreatie en de drinkwaterwinning.

P2: Landelijk gebied Noord West Overijssel

De uitkomst van deze gebiedsanalyse wordt ingebracht in de gebiedstafel Noord West Overijssel die gaat over bodemdaling, landbouw, natuur, recreatie en de drinkwaterwinning.

P3: Landelijk gebied Vechtdal

De uitkomst van deze gebiedsanalyse wordt ingebracht in de gebiedstafel Vechtdal die gaat over landbouw, natuur, recreatie en de drinkwaterwinning.

P4: Stedelijk gebied

In deze gebiedsanalyse gaat het om een bredere visie op de economische groeiopgave in de RIVUS regio. De uitkomsten van deze gebiedsanalyse wordt ingebracht in het NOVI proces in de regio Zwolle.

P5 Hitteplannen

De partners werken gezamenlijk aan het opstellen van hitteplannen. De plannen vormen een aanvulling op het nationale hitteplan en de acties die nu al uitgevoerd worden. In de hitteplannen wordt opgenomen welke acties nodig zijn om schade en overlast te voorkomen. Daarbij valt onder andere te denken aan het voorkomen van hittestress bij alleenwonende ouderen en effecten op de infrastructuur. Er wordt actief samengewerkt met de GGD.

Het opstellen van de hitteplannen bestaat uit 2 fases:

P5a: Het opstellen van een format voor het hitteplan en inventarisatie van de benodigde lokale (zorg)partners. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het format wat door de GGD al is uitgewerkt voor het hitteplan.

P5b: Het opstellen van de hitteplannen van de afzonderlijke partners waarbij per actie wordt aangegeven wie het initiatief neemt, welke partijen betrokken zijn en wat de doelgroep is. Gestreefd wordt naar zo uniform mogelijke plannen. Elke partij zorgt wel voor maatwerk met de lokale (zorg)partijen.

P6 Klimaatbestendige bedrijventerreinen

Partners wisselen actief kennis uit over de aanpak van bedrijventerreinen en nemen deze kennis op in een document waarin het handelingsperspectief is opgenomen. Hierbij kan voortgebouwd worden op de handreiking duurzame bedrijventerreinen die is opgesteld door VNO-NCW Midden, MKB-Nederland en provincie Overijssel. Het document dat door de RIVUS partners wordt ontwikkeld richt zich op de inhoud (kansrijke maatregelen en de onderbouwing van de gestelde doelen) en het proces (samenwerking met bedrijven). Uitgangspunt daarbij is dat gewerkt wordt aan klimaatadaptatie als onderdeel van het verduurzamen van de bedrijventerreinen. Tevens wordt een brede aanpak richting vitale bedrijventerreinen meegenomen in de verkenning. Op basis van de voorstellen in het document bepalen de partners vervolgstappen en tevens de mate waarin gekozen wordt voor uniforme doelen en een gezamenlijke aanpak voor klimaatbestendige en/of duurzame bedrijventerreinen.

P7 Weginfrastructuur en veiligheid

De partners werken samen de te hanteren uitgangspunten voor een klimaatbestendige weginfrastructuur uit. Daarbij is aandacht voor zowel de inrichting als het beheer en onderhoud van de wegen. In de uitgangspunten wordt, voor zover nodig, onderscheid gemaakt tussen de verschillende soorten wegen. De veiligheidsregio wordt hierbij betrokken.

Tevens vindt er kennisuitwisseling plaats over 'innovatieve' oplossingen rond de infrastructuur.

P8 Afstemming met risicoanalyse lokale, regionale en Rijksinfrastructuur

Afstemming vindt plaats tussen het RIVUS uitvoeringsprogramma en de risicoanalyse van de Rijksinfrastructuur. Deze afstemming heeft als doel om de toenemende risico's op incidenten en de toenemende beheerkosten die veroorzaakt worden door klimaatverandering, te beperken. De afstemming leidt tot een samenhangend maatregelenpakket.

P9 Afstemming met risicoanalyse Vitale Infrastructuur (Electra, ICT en telecom)

Afstemming vindt plaats tussen het RIVUS uitvoeringsprogramma en de risicoanalyse die de provincie uitvoert naar de Vitale Infrastructuur. Bij deze risicoanalyse ligt de focus op elektra, ICT en telecom. Deze afstemming heeft als doel om het risico op incidenten door klimaatverandering te beperken.

P10 Kennissessies meerlaagse veiligheid

RIVUS en het Hoogwaterbeschermingsprogramma wisselen tijdens kennissessies informatie uit over de plannen en mogelijke maatregelen in de regio. Deze sessies dragen bij aan de uitwerking van de meerlaagse veiligheid in de regio.

P11 Afstemming met proces normering Sallandse Weteringen

Er vindt tijdens kennissessies afstemming plaats tussen RIVUS en het proces rondom de normeringen van de Sallandse Weteringen. Dit om te zorgen voor een maatregelenpakket dat zowel bijdraagt aan het behalen van de gestelde normen als aan een klimaatbestendige regio.

P12 Afstemming met drinkwatervraagstukken (ASV en drinkwaterbesparing)

Er vindt tijdens kennissessies afstemming plaats tussen RIVUS en de provincie over de drinkwatervraagstukken ASV (Aanvullende Strategische Voorraden) en drinkwaterbesparing. Dit om te zorgen voor versterking van de maatregelen voor drinkwater en klimaatadaptatie en om gezamenlijke communicatie te realiseren over waterbesparing.